

Harmonisoitua tulonjakotutkimusta EU:ssa ja EU:n lähialueilla

Hannele Sauli: *VTK, erikoistutkija, Tilastokeskus*
hannele.sauli@stat.fi

Janus vol. 14 (3) 2006, 312-314

Janus

Vuonna 2006 Euroopan unionin kaikissa jäsen- ja ETA-maissa kerätään erään suurimman ja kalleimman komissiovetoisen tilastohankkeen tiedot. Kyseessä on EU-SILC¹, EU:n tulo- ja elinolotutkimus. Uuden tutkimuksen perustamistarpeen synnytti Lissabonin strategiassa luvattu köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisy. On seurattava, miten kotitalouksien ja henkilöiden tulot, pienituloisuus sekä muut hyvinvointivaikkeudet kehittyvät. Tähän tarkoitukseen sopivista tilastoista ja tutkimuksista ei ole tähänkään asti ollut puutetta Pohjoismaissa, mutta monissa Keski- ja Etelä-Euroopan maissa on alettu laatia tulonjakotilastoja vasta EU:n vaatimuksesta. Tietojen kansainvälinen vertailukelpoisuus on avainasemassa uutta tutkimusta perusteltaessa ja kehitettäessä. Varsinkin kotitalouksien tulojen mittaamisen vertailukelpoiseksi tekemiseksi on tehtävä paljon työtä, ettei seuranta jäisi epämäärittäisten tietojen ja kirjaviiden tulkintojen varaan.

EU-SILC-tutkimuksen päätarkoituksena on siis laatia vertailukelpoiset tilastotiedot jäsenmaiden tulonjaosta. Samalla kerätään muutaakin elinolotietoa, jotka koskevat muun muassa työssäkäyntiä, perhekoostumusta, koulutusta ja terveydentilaa. Tavoitteena on myös tuottaa tutkimuskäyttöön sopiva mikroaineisto.

Kansalliset tilastovirastot huolehtivat tiedonkeruusta ja aineistojen muodostamisesta. Eurostatin tehtävänä on kontrolloida sille toimitettujen aineistojen laatua ja yhtenäisyyttä – tavanomaisen aineistotarkistusten lisäksi Eurostat tutkii käsitteiden ja tiedonkeruun yhtenäisyyttä. Mer-

kittäviä vertailukelpoisuusongelmia pyritään ratkaisemaan monenkeskisellä yhteistyöllä.

Tutkimus käynnistyi vaiheittain vuosina 2003-2005². Ensimmäisten aloittajien aineistot kuvaavat vuoden 2002 tulonjakoa. Suomi liittyi mukaan tutkimukseen seuraavassa aallossa, jolloin kerättiin tulotiedot vuodelta 2003. Tässä aallossa oli 14 maata mukana. Vuoden 2005 tiedot saadaan jo 27 maasta. Siitä eteenpäin tiedot kerätään kaikissa maissa joka vuosi. Lisää maita tulee mukaan unionin laajentumisen myötä.

EU-SILC:iä säädellään asetuksin. Toisin sanoen tutkimus on tehtävä lain nimessä ja sovittuja sääntöjä noudatettava. EU:n neuvoston ja parlamentin hyväksymä puitelaki (Regulation No 1177/2003) ja monet toimeenpanoasetukset säätelevät muuttujasisältöä, tutkimusmenetelmiä ja tiedonkeruutapoja. Samalla kuitenkin sallitaan hyvinkin erilaisia tutkimusasetelmia "joustavuusperiaatteen" nimissä. Harmonisointitapa on niin sanottu output-harmonisointi, jolla tarkoitetaan, että kukin maa saa käyttää itselleen sopivinta tiedonkeruutapaa, kunhan varmistaa, että tietosisältö on sovittujen määritelmien mukainen ja siten vertailukelpoinen muiden maiden aineistojen kanssa. Aineistojen tutkimuskäyttö voi kärsiä tästä menetelmäkirjavuudesta. Käytön helpottamiseksi kaikkien maiden on dokumentoitava aineistojensa laatua yksityiskohtaisesti. Aineistojen tilaajat saavat myös laaturaportit käyttöön. Niissä tulisi kuvata muun muassa tutkimuksen estimointimenetelmät, tutkimusprosessi ja muuttujakohtaiset poikkeamat asetuksista sekä

”Harmonisoitua tulonjakotutkimusta...”

epäonnistumiset tiedonkeruussa. Myös mahdolliset poikkeavat tulokset kansallisiin rinnakkaistilastoihin verrattuna raportoidaan.

Tiedonkeruun yhdistäminen johonkin muuhun kansalliseen hankkeeseen sallitaan. Suomessa tietojen keruu ja käsittely integroitiin Tulonjakotilastoon. EU-SILC on kasvattanut sen tietosisältöä noin kolmanneksella (haastatteluun kulu-neella ajalla mitattuna), samalla kun kansallinen tulonjakotilasto pysyy lähes entisenlaisena. Tilastokeskuksen tavoitteena on, että yhdestä tietokannasta tuotetaan mahdollisimman yhtenäisin käsittein sekä Tulonjakotilasto että EU-SILC.

Kaikki maat tuottavat vuosittain poikkileikkausaineiston. Poikkileikkaus muodostuu useimmissa maissa neljästä nelivuotisesta rotatoivasta paneelista. Pitkittäisaineistoja julkaistaan sitä mukaa kun niitä kertyy. Kun tutkimus on laajentunut lopulliseen mittaansa, käytettävissä on joka vuosi vuoden poikkileikkaus sekä kahden, kolmen ja neljän vuoden pituiset pitkittäisaineistot.

Tietosisältö

Tutkimus on perustettu köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisytaimien toteutumisen seuraamiseksi. Tärkeimmät seuranta-kohteet ovat pienituloisuus, muu materiaallinen puute kotitalouksissa sekä rahassa mittaamattomat hyvinvointivajeet. Tutkimuksella tuotetaan harmonisoidusti joukko niin sanottuja koheesioidikaattoreita (julkaistaan Eurostatin sivuilla osoitteessa <http://europa.eu.int>), joita komissio on sitoutunut seuraamaan jatkuvasti. Aineistoilla voi tutkia myös muun muassa kotitalouksien rakenteita ja muutostyödynamiikkaa, tulo- ja työmarkkina- ja sosiaalipoliittisten toimenpiteiden (lähinnä tulonsiirtojen) vaikutuksia.

Aineistoon tuotetaan tietoja kotitalouksien ja niihin kuuluvien 16 vuotta täyttäneiden henkilöiden brutto- ja käytettävissä olevista tuloista sekä tärkeimmistä tulokomponenteista (ml. tulonsiirroista), ”syrjäytymisestä”, asuinoloista, ko-

titalouden jäsenistä ja heidän työssäkäynnistään ja toiminnastaan (kuukauden tarkkuudella), koulutuksesta ja terveydestään. Lisäksi tutkimukseen liitetään tietosisällöltään vaihteleva lisäosa. Toistaiseksi on kerätty aineistoa sosiaalisesta liikkuvuudesta (2005) ja sosiaalisesta osallistumisesta (2006). Vuonna 2007 lisäosan aiheena on asuminen ja vuonna 2008 velkaantuminen.

Menetelmät ja aineistojen laajuus

Tietoja kerätään kaikissa maissa haastattelumenetelmällä. Osa tiedoista on mahdollista kerätä myös hallinnollisia aineistoja hyväksikäyttämällä. Lisäksi kyselyt ovat mahdollisia haastattelujen täydennykseksi. Suomessa päämenetelmänä on puhelinhaastattelu ja haastattelutietoihin yhdistetyt hallinnolliset aineistot.

Puitelaisissa määrätään jokaiselle osallistuvalla maalla otoksen minimikoko. Minimikoot yhteen laskien yhden vuoden aineistoon kerätään tiedot lähes 100 000 kotitaloudesta. Summa tulee olemaan käytännössä suurempikin, sillä tietyt maat keräävät minimikokoa suurempia datoja. Esimerkiksi Suomen otoksen minimikoko on 4 000 kotitaloutta, mutta Tulonjakotilaston takia poikkileikkauksen netto-otos on ollut yli 11 000 kotitaloutta. Pitkittäisaineisto sen sijaan on kustannussyistä rajattu puitelaimen sallimaan minimiin. Kussakin paneelissa tulee olemaan nelivuotiskauden lopussa havaintoja enää vain noin 1 500 kotitaloudesta. Aineisto on sangen pieni sopiakseen esimerkiksi tulodynamiikan tutkimiseen. Siitä tullaan kuitenkin laskemaan esimerkiksi pitkittyneen köyhyysriskin tunnusluvut.

Komissio rahoittaa neljän ensimmäisen tutkimusvuoden aikana EU-SILCin aiheuttamista kustannuksista kaksi kolmasosaa. Viidentenä tiedonkeruuvuonna tutkimus siirtyy kokonaan kansallisista varoista kustannettavaksi.

Toimintatapa

Esimerkiksi Pohjoismaissa käytetään laajasti rekisteritietoja, muualla sellainen ei ole yleensä

”Harmonisoitua tulonjakotutkimusta...”

mahdollista. Pohjoismaissa on myös käytössä malli, jonka mukaan osa tiedoista kerätään vain yhtä henkilöä haastatteleamalla, kun taas Keski- ja Etelä-Euroopan maissa tiedot kerätään haastatteleamalla kaikki otoskotalouksien 16 vuotta täyttäneet jäsenet.

Aikataulut

Puitelaki määrää myös aikataulut. Aineistot valmistuvat tilastovuotta seuraavan vuoden syksyllä ja Eurostat lanseeraa anonymisoidut aineistot tutkimuskäyttöön seuraavan vuoden maaliskuussa. Niinpä vuonna 2004 kerätyt poikkileikkaukset 13 maasta (Islanti puuttuu) ovat olleet saatavana keväästä 2006 alkaen. Tulojen viitevuosi on 2003. Eurostat yrittää kovasti kannustaa jäsenmaita nopeuttamaan aikatauluja (toistaiseksi vähäisin tuloksin). Kaikkien 27 maan aineistot tulevat ensi kerran levytykseen vuoden 2008 maaliskuussa.

Käyttöluvut ja hinnat

Aineistoja tarjotaan akateemisen tutkimuksen tarpeisiin. Tutkijan on hankittava käyttö lupa, ja sen saadaksesen tutkijan on voitava anoa lupaa jonkin hyväksytyt tutkimuslaitoksen nimissä. Lupamenettelyä on yksinkertaistettu ja nopeutettu. Ne, jotka ovat aikaisemmin käyttäneet ECHP:n aineistoa (ECHP oli EU-SILC:n edelläkävijä vuosina 1994-2001), muistanevat lupamenettelyn hitaana – tähän on toivottavasti tullut huomattava parannus: tavoitteena on, että lupaprosessi veisi korkeintaan kuusi viikkoa. Ilmainen asia on myös aineistojen hinnat: poikkileikkauksen saa haltuunsa 500 eurolla, pitkäikäisaineistojen hinnoittelu on lähes yhtä asiakasystävällistä³.

Tutkija saa aineiston itselleen CD-ROM-levykkeellä. Eurostat huolehtii siitä, että tutkija saa käyttöönsä tarvittavat laaturaportit ja mahdolliset luovutuksen jälkeiset korjaukset. Julkaisemiselle ei aseteta mitään vaatimuksia.

Lopuksi

Kaiken kaikkiaan on syntymässä arvokas vertailuvan tutkimuksen tietolähde. Vertailukelpoisuus ei tietenkään ole läheskään täydellistä, siitä pitävät maiden väliset järjestelmä- ja kulttuurierot huolen, aineisto tulee kuitenkin olemaan yksi vertailukelpoisimmista. Asetuspohjaisen tutkimuksen tietosisällön kehittäminen on raskas prosessi, mutta toivoa sopii, että vertailukelpoisuuden ja ajantasaisuuden parantamisen eteen jatketaan ponnistia.

Viitteet

¹ SILC = Statistics on Income and Living Conditions. Suomessa sitä kutsutaan Tulo- ja elinolotutkimukseksi.

² Seitsemän maata – Belgia, Espanja, Irlanti, Itävalta, Luxemburg, Norja ja Tanska – aloitti tutkimuksen vapaaehtoisesti jo vuonna 2003. Näitä pilottiluonteisia aineistoja ei ole saatettu tutkijakäyttöön sopiviksi mikroaineistoiksi. Vuonna 2004 Suomi liittyi mukaan, samoin Islanti, Italia, Kreikka, Portugal, Ranska, Ruotsi ja Viro. Sitten tulivat mukaan Iso-Britannia, Saksa ja Hollanti sekä loput uusista jäsenmaista - Latvia, Liettua, Kypros, Malta, Puola, Slovakia, Slovenia, Tseki ja Unkari. Mukana on nyt siis 27 maata vuodesta 2005 alkaen. Liittymistä suunnittelevat vielä Bulgaria, Kroatia, Romania ja Turkki.

³ Aineiston hankkimisesta kiinnostuneen kannattaa tutkia sivuja <http://europa.eu.int> -> services -> access to microdata. Tilaamisprosessia kuvataan yksityiskohtaisesti asiakirjassa "EU-SILC microdata for scientific purpose.pdf". Sivustolla on myös kuvauksia aineistojen sisällöstä ja muita tärkeitä dokumentteja.